

MAGYAR KURIER

Bétsből, Pénteken, September' 11-dikén 1818.

Frantzia Ország.

Báró Vitrollesről, ki a' vizgálat alatt lévő özszeesküvés' egygyik fő tagjának tartatik lenni, 's arról hogy ő a' Ministerek' tanácsából is kizáratott 's kitöröltetett, Aug. 18-dikán egy tudósítás jött - ki az Elberfeldi újságban 's utánna több másokban is. Ezen tudósítást Aug. 9-dikén irták Párisban, 's egyebek közt így érdeklík benne a' nevezett Bárót: —“

„Ezen ember tehát, a' ki alacsony sorsú atyától vévén szármozását (az Alpes hegyek közt egy vendégfogadós' unokája volt) a' Ministeri tanácsban Titkonnokká, Státusministerré, 's a' Királyi Titkostonács' tagjává lett vala, 's oly sokféle fizetésekre szert tett, hogy azokat esztendőnként 80,000 Frankra halmozta, ekképpen minden hivatalaitól 's jövedelmeitől megfosztódék, 's mind ezeket az áldozatokat a' mesterkedés', 's áskálódásbéli gyönyörüségnek tette. Azt mondják, hogy ő volna annak a' Titkos Memorialisnak írója, mellyet az idegen Hatalmasságokhoz Frantziák intéztek, azért, hogy azokat arra indítsák, hogy magokat országunk' belső állapotjába avassák. Lafittét, az ő Titkonnokját, elfogták, 's reménlik, hogy ennek nyilatkoztatásai, és a' Vitrolles úr kikérdeztetése, mellyet néki is kétségen kívül ki kell állani, végezetre világosságra hozzák eme' Titkos Memorialisnak Szerzőjít. Vitrolles úrnak a' Király' szolgálataiból való letéte-

tődése a' Király' és Ország' barátjainak nagy örömet okozott.“

Az itt elő adott tikkelyben érdekel tetett Bárónak felesége, férje' ügyét 's közönség előtt felvévén, ekképpen irt Frankfurti Posta-Ujságlevelék' írójához: —“

„Uram! Az Elberfeldi újságban boszszankodással olvastam azon tikkelyt, melly a' férjemet 's az ő familiáját érdeklík. Én annak íróját, mint rágalma zót, törvényszék elejébe fogom idézni: Uraságotat pedig addig is arra kérem, hogy közelébbi levelében ne sajnálja az itt következő, esmertető leírást közönséggé tenni; melly is a' felhozott tikkelyben előforduló, kézzelmarkolható költeményekről az álortzát levonván, egyszer smind azt is meg fogja mutatni, mitsoda hitelt érdemeljenek azon egyéb erősítések, a' mellyek alacsonyabbak, hogy sem további vitatásra kellene őket méltoztatni: vagyok, 's a' többi —“

„Báró Vitrollesné, szül. Felleville Báró Kisasszony. Írtam Düsseldorfban, Aug. 22-dikén, 1818-ban.

Esmertető leírás: — „A' Vitrolles úr' ösei és atya, a' Provencei' parlamentum' tagjai, 's a' Vitrollesi Bárói Uradalom' uraji voltak, melly most a' felső Alpesi departamentben Vitrolles nevű magános Kantont formál. Ezen vidéket még most is az a' Báró Vitrolles bírja, ki a' Bonaparte uralkodása alatt szüntelen ott lakott, azon departamentben szüntelenül oly hivatalokat vi-

selt, mellyeket akkor csak a' familiák' létele fundamentomaira, úgymint a' vagyonra és személyes érdemekre való tekintetből adtak az embereknek, 's a' mellyeket felválalt B. Vitrolles, azért, hogy a' betsületes ember soha meg nem szokta tagadni azt a' hivattatást, hogy hazafitársainak szolgáljon, kiválképpen, ha ezen szolgálatokkal még jutalmak sintsenek összeköttetve. Báró Vitrolles, a' maga közönségében Polgármester, a' Kántonban Elölülő, 's a' departament' közönséges tanácsának valamint az ottlévő választó gyűlésnek is tagja lévén, hazájában néhány féle hasznos intézeteket fundált 's mind ezeket a' békességes foglalatosságait csak azért szakasztotta félbe, hogy 1814-ben az első és 1815-ben az utolsó legyen Királyának azon ügye mellett való magafeláldozásában, a' mellyért a' Princz C o n d e' táborában már 15 esztendő korában vért ontott. Báró Vitrolles unokaunokája annak a' Süfren nevű Málthai fő rangú Ritternek, Frantzia Nagy Admirálisnak, 's XV-dik Lajos alatt a' Szent Lélek Rendje' Ritterének, a' ki keleti Indiában az Anglusok ellen való verekedésekben magát diadalmasan megkülömböztette. Báró Vitrolles az atyai ágon a' Provencei minden nagy familiákkal, 's az anyain minden Dauphinebéliekkel sogoros; 's valamint ő maga a' Máltai Rendnek tagja, úgy rokonaji közzül mások is számosan találtnak ezen rendnek Ritterei 's Kommandörjei között. Báró Vitrollesnek soha se' volt Lafitte nevű titoknokja: tehát ez is költemény."

A' tudományok' Akademiájának egyik nevezetes tagja Cuvier, az úgy nevezett Erantzia Akadémiának is tagjává neveztetvén, beiktattatásakor jeles beszédet tartott. Beszédje' tárgyának felvételében azt a' Német Philosophust követte, a' ki megmútatta, hogy a' tudománypallérozás minden népeknél ezen három

grádits szerént fejtődik - ki: Először a' Poéták virágoznak; ezek után a' Philosophusok következnek; az után a' Historici irók állanak elő. Így osztotta-el Cuvier is az emberi belső, vagy elmebeli képalléroződés' idejeit, epokhájit. Elsőnek tette a' lelkesülés', vagy lelki Feltüzesülés' idejét, melly a' Poétai idő, másodiknak a' Megfontolás' idejét 's ezt a' Philosophusi 's Orátori időnek nevezte; végre ezek után következette a' Történekek' iróit.

* *

Alsatziabol így irtak Aug. 27-dikén: — „Éppen most vevők az idegen seregek' mustrájáról meghatározva szoló tudósításokat. Az idén a' seregek' bal szárnyánál kezdi Hertzeg Wellington a' mustrát, melyre nézve Aug. 26-dikán Parist Gen. Báró Frimont' társaságában, oda hagyván, 30-dikban reggel Hagenauhoz megérkezik, hol a' Marienthali térségen az Austriai lovasság, közönséges mustrára 's külömbkülömb fordulástételekre, még az nap' kiállittatik. Ezen éjjel Hagenauban hál a' Generalissimus 's 31-dikben az egész Cs. K. sereg' mustráját tartja, melly mellett nagy hadi fordulások is tétetnek. Az Austriai Gen. Stab Augustus' 28-dikán érkezik-be Hagenaubába; a' seregek oly szoros határok közzé csoportoztak Hagenau körül, hogy csak néhány órányi helyen állanak szállásokon. Bagázsijukat, a' katonánékat, 's egyéb holmijeket, 's tselédjeiket pedig mind hátra hagyták azokaszármákban, a' hol feküdtek, mint-hogy a' mustravégződése után azonnal ismét vissza mennek oda. A' Hertzeg Hagenauból elébb a' Würtembergi seregek' mustrálására *Oberbronnhoz*, onnét a' Bavarusokéra *Bitschhez*, a' Pruszsusokéra *Sedanhoz*, 's az Oroszokéra *Mauközshöz* veszi utját.

* *

A' Király Aug. 29-dikén egy végzést

hirdettetett-ki a' Frantzia' seregek' organizálására nézve, melynek rövid foglalata ez: A' törvényhozó kamarákban tétetett határozással megegyezőleg rendeltük és rendeljük — 1)ször. Az 1816 és 1817 esztendőkbéli kiirt ifjak között mindenik esztendőre nézve előhivattatnak negyven-negyven ezer fiatalok — 2)ször. Ezen 80 ezer emberek az ezen végzés mellé tétetett laistrom szerint osztatnak-ki a' departamentekre — 3)ször. A' két esztendőre tartozó 80 ezer fiatalok között 40 ezren, ezennel a' Hadi Minister' rendelései alá adattatnak — 4)ször. A' Hadi Minister ezen 40 ezer embereket oly módon fogja valóságos szolgálatra fordítani, hogy — a) azon katonák' helye, kiknek szolgálatja a' jövő December' 31 - dikén kitelik, betöltetessék — b) első Batalionnyaink teljes számra pótolatassanak. — 5)ször. Hadi Ministerünk terjeszse előnkbe, hogy ezen mindjárt szolgálathoz lépő 40 ezer rekrúták miként fognak 86 Legiójink közzé kiosztatni — 6)ször. Külső és Belső Ministereinkre bizattatik, hogy mindenik hajtsa végre, a' mi ezen rendelésben őtet illeti. —

„Lajos. — „*Gouvion St. Cyr*,
Hadi Minister.

* * *

Azon személyekről, kik a' IV - dik Henrik' állóképe' felállítatásának innepi pompájára meghivattattak vala, egyebek között azt jegyzik-meg, hogy a' Pairek' kamarájának 12, 's a' Követekének is 12 tagokból álló követségük is jelen voltak, 's számosan találtattak köztök olyanok, kik az úgynevezett Liberálisok közzé tartoznak, melynek valának név szerint: *Camille Jordan*, *Duvergier de Hau-raune*, *Royer - Collard*'s több mások. — A' Király' feleletében, melyet a' *Barbe Marbois*' beszédére adott ezen szavakat jegyezték-meg: — „Azok a' gondolatok, melyeket az úr előttem kife-

jeze, engem' megillettek. Érzékeny hálaadással fogadom a' Frantzia nép' ajándékát, az az, ezt az emlékeztető képet, melly úgy a' gazdag Frantziák' adományaikból mint a' szegény özvegyek kis pénzeiből állítottatott-fel. Midőn a' Frantziák ezen képre vetik szemeiket, ekképpen fognak szollani: *Ezen Király' szeretett, 's az ő gyermekei is szeretnek minket.* De ezen jó Király' maradékai is ekképpen szollanak részéről: Mi meg akarjuk érdemlenni, hogy úgy szerettesünk, mint ő szerettetett. Ezen költsönös szeretetben fog a' különböző rész-hajlások' *egygyesülésének* 's a' zürzavarokról való *elfelejtkezésnek* záloga feltaláltatni; ebben fog Frantziaország' boldogulásának előjelensége feltettzeni. Ez az én szívemnek legtisztább ohajtása. Halgassák-meg az egek.“

A' következett napon a' Magistrátus a' mostani Király' képét helyezettévfel a' maga tanátskozó szalájába, mindjárt azután a' Királyhoz ment audientziára, ki is ily érzékeny szavakkal fogadta azt: — „Szeretném, hogy oly szerentsés lehetnék, hogy IV-dik Henrikhez hasonlithassak: de, legalább jusson eszébe az uraknak, mikor szemeiket ezen képre vetik, hogy barátjokat látják magok között.

Az alatt, míg a' Henrik' innepe' emlékezetére veretett pénzt az ország' czimeres Héroldjai a' város' külömbkülömb részeiben kiosztogatták, az ételnek és italnak a' székények közt való kiosztatása is szép rendel véghez ment.

Nagy Britannia.

Londonban a' Themse vizén oly hajós intézetet állítottak-fel, mellyen a' templom és pap a' hajóhoz evezvén, ott prédikációt tart nékiek. Az intézet' vagy uszó templom' papja mostanában egy *Smith* nevű Predikátor, a' ki életének nsgyobb részét a' tengeri katenaság' szolgálatjában töltötte-el, 's ezen új in-

tézet által is úgy megnyerte a' Londoniak' kedvét, hogy (mikor szép idő van) még fő aszszonyságok is özsze tsődülnek prédikátzió halgatni az ő uszó templomába.

Leopold Coburgi Princz (az Angliai Koronaörökös Hertzegaszszony' özvegyen maradott férje), ki most Európai utozás által erőssíti elgyengült egészségét, Angliából való eljövetelekor oly rendelést hagyott hátra a' Clermonti kastélyra nézve, a' hol boldogult Hitvesével lakott, hogy azt, irás által való kérelemre, minden héten ötször megnyissák az abba bekivánkozó közönségnek, Mind azok a' tárgyak, mellyek ezen Princzaszszony' emlékezetének megújítására szolgálhatnak, elmozdittatás nélkül a' magok' régi helyeiken vannak. A' kálapja és Shálja, mellyek akkor rajta voltak, mikor a' kertben utólszor sétált, a' könyves házban egy ablaktáblán függenek. Az orája a' kandallón, a' hova letette, 's a' tzipőji is azon helyen vannak, a' hol levetkezett. A' Princz mind ezekre szorgalmatosan gondot viseltetvén, megparantsolta, hogy hozzájuk ne nyuljanak.

* *

A' Ministerek' Kurirjának azon okoskodásai, mellyeket az Európai Hatalmasságoknak Aachenben tartandó gyűléseken előforduló tárgyakról 's meg arról kiadott, hogy a' békesség' félbeszakadásának kivánására az öt nagy Hatalmasságok közzül egygyiknek se' lehet semmi oka, 's a' melly okoskodásokat valamint a' több politikai újságlevelek nagyobbadon mind, úgy a' M. Kurir is kiadta: nem minden tekintetben tettettek mindeneknek. A' mit legalább a' Német tartományokról mondott, hogy ezek nem mindeneknek tettettek, nyilván olvashatni a' Stuttgardi újságban, a' hol ezek mondatnak: — „Melly képtelenek legyenek ezen okoskodások, megítélhet-

ni csak ebből is, hogy azon Hatalmasságoknak, kik a' Párisi békességkötést aláírták, egy kerülő irása által, mellyet ők minden Német Státusokhoz elküldöttek, ezeknek tudokra adatott, hogy a' *Congressusra* semmi Követet ne küldjenek, mivelhogy ott csak egygyetlenegy tárgy fog eligazittatni, tudniillik az özszeszövetkezett Hatalmasságok' seregeiknek Frantziaországból lejendő eljövetele, a' melyről való vég' határozás, az említett kötéssel megegyezőleg, egyedül tsakezen Hatalmasságokat illeti. Azt is legjobb kűtfő után erőssíthetjük, hogy semmi némü határigazításokról, vagy Würtemberga és Bavaria között eshető valamelly tartománytserélésekről sints' legkissebb szó. A' mi azon bizontalanságoknak elrendeltetéssekre megkivántato közbenjárást, mellyek között, mint a' Londoni Kurir mondá, a' Német Státusok vannak, ezen tekintetben úgy látszik, hogy az Angliai (Ministeri) Újságíró a' Németbirodalom' szövetségi Aktáját, melly az egész Furopa' kezességé alá van vétetve, 's a' melynek kifejtése, kidolgozása, kipallérozása egyedül tsak a' Német Státusokra, de ezekre általjában minnyájokra van bizattatva, ezen újság úgy tekinti, mint valamelly próbát, mellyet tsak alkalmatosság szerént tettek volna a' jó Németekkel, 's mint a' melly által ők semmi féle továbbtartó politikai jusokrs szert nem tettek volna; de a' melly állapotnak feltétele, akaratjok ellen is eszébe juttatja némelly Státusoknak azt a' 25 esztendőig tartott *Mediatorsági* időt, melly alatt oly tsendes belső boldogságban éltek. A' mi azt a' nyájás finomságot illeti, mellyel a' Londoni Kurir szerént a' Német Státusok' ezen ujáformáltatásának esni kellene, kétségkívül való dolog, hogy a' Német Fejedelmekkel más princzipiumok szerént kellene bánni, mint a' mellyek szerént Angliának politikája az Indiai Nabobok

(Fejedelmek) ellen használtatik: de az is igaz ám más felől, hogy a' Németek' tiszta és nem ingadozó gondolkodása előtt semmi formalítások finumsága el nem fedezne 's titkolna egy oly Diktátorságot, a' milyen, istené érette a' köszönet, tsak annak az Ujságirónak agyavelejében formalódhatna, a' melly közelébből mindenkor tsak Angliát 's ennek elnyomott plántatartományait forgatja szeméji előtt."

Ugyan ezen Londoni Kurir a' mellett is, hogy egy közelébbi levelében azt monda, hogy Anglia és az Északi Amerikai Státusok között soha se' volt a' fennforgó környúlállások' ábrázatja békességesebb, mint most, így szoll egy újabb levelében: — „A' mi Halifaxi újságlevelünk panaszkodnak, hogy az Északi Amerikai halászok a' mi Labradori és Neufoundlandi partjaink mellett való halászás által a' mi odavaló alattvalóinknak, halászaiknak, sokkárt tesznek. Hetet vagy 8-tzat ezen kártévő halász hajók között Harper nevű Kapitanyunk letartoztatott, hogy törvényt láttasson ellenek, hanem az egygyik közzülök az el-lodulásra módot találván, azolta egy irást bortsátott az Amerikai Ujságlevelékben világ' elejébe, melyben rettenetesen lár-máz a' rajta és társain elkövetődött dolgokért. Mi azonban reménljük, hogy éppen ez a' panaszkodó irás arra fogja venni az ő hazájafijait, hogy ne folytassák tovább az Anglus tulajdonnak bitangolását: külömben bizonyossá tehetjük őket, hogy oly meghatározott parantsolatok vannak hajósaink elejébe adattatva, hogy, ha az Amerikai halászok magokviseletjeket meg nem változtatják, meg fogják bánni. Meg van hajós tisztjeinknek parantsolva, hogy, ha az Amerikai Státusok' hajóit oly partjaink mellett, kikötőhelyeinkben vagy öbleinkben találják, a' hova nékiek közelíteni, kötesek' ereje szerént nem szabab, fogják-el, 's vezér tisztjeiket állítsák ítélőszék' elejébe."

Ugyan ez a' Londoni Kurir oly kife-

jezésekkel említi a' Lord *Cochrane* Amérikába lett elevezését, mellyek azt mutatják, hogy nagyon hibáztatja tselekedetét: — „L. Cochrane (ugy mond) azon hajót, mellyet tulajdon költségén szerzett, borral 's kenyérrel az úthoz jól hozzá készítette, a' Boulognei kikötőhelyből elevezett, mint mondják Amérika, 's megnevezve Chili felé. Mi, midőn azt olvassuk a' *Morning Chronicle*ben, hogy a' vitéz Lord urat minden részen lévő Anglusok, kik Frantziaországban tartozkodnak, nagy betsületel látták és fogadták, mi, mondom, ugy itélünk, hogy nintsen egy ember, ki a' Rebellisek' vezérének inkább oda illene, mint ezen Lord, minekutánna az Anglus Országlószék' bizodalját elvesztette 's ennek szolgálatjából letétezt.

Vizi Ujságírás.

A' revoluzió előtt néhány esztendőkkel naponként egy oly újság jelent meg Párisban, melyben legtitkosabb tárgyak tétettek közönségessé, de se' iróját se' nyomtatóját nem lehetett tudni. Továbbtovább mind többtöbb titkot fedezett fel: de már úgy is reájok ijesztett vala a' nagyokra, hogy attól féltek, hogy éjjel az Olaszfal megett se' beszélhetnek valamiről, a' mit más nap' reggel az említett újságban kinyomtatva ne találjanak. Sokáig füstbe ment a' Politziának minden azon való iparkodása, hogy ezen politikai veszedelemnek kútfejére találhasson. Végre de későre tsakugyan kivilágosodott, hogy a' *Sequana* vizén éjjel nyomtatják az újságot, de nem folyvást egy hajón, hanem most ezen majd amazon. Tehát meghatározatott, hogy a' következő éjjel meklepjék a' nyomtatókat 's el fogják. Mi történik? az, hogy még azon estve ily tikkely jött-ki az újságban: *Minthogy a' Titkos Politzia meghatározta, hogy ezen újságnak nyomtatóit a' jövő éjjel elfogassa, tehát tudtára adatik a' közönségnek, hogy többé ezen újság nem fog nyomtatlatni.*

Hazai Dolgok és egyéb Toldalékok.

Magyar Ország.

Gr. *Brunszvik József*, Magyar Ország Tárnok Mesterétől ő Excellentiájától, mint a' Kir. Helytartó Tanátsnak Elölülőjétől Gróf *Teleki Lászlóné* született Bárány *Mészáros Johanna* Asszonyhoz ő Nagyságához, mint a' Pesti jótévő Asszonyi Intézet' Elölülőjéhez következő irás érkezett.

„Ő Cs. Kir. Felsége a' Pesten fennálló jótévő Asszonyi Egyesületre nézve, minekutánna annak kezdetétől fogva a' folyó esztendő Mártzius' végéig bejött segedelmekről, és azoknak mire lett fordítatásokról készült summás számadások Palatinus ő Fő Hertzegsége által ő Felségének elejébe terjesztettek volna, méltóztatott ő Felsége Felséges végzése által kinyilatkoztatni: *hogy az említett számadásokból örömmel észre vette a' Pesti Asszonyi Egyesületnek buzgó, és fogamatos iparkodásait, 's azért eránta Felséges megelégedését kijelenteni kívánja.*

„En kedves kötelességemnek tartom, ő Cs. Fő Hertzegségének a' Palatinusnak távul létében Nagyságodnak, mint a' Pesti Asszonyi Egyesület Elölülőjének azon kéréssel ezt tudtára adni, hogy az Egyesületnek tagjaival közölni ne terheltessek. Költ Korompán, Augustus' 10-dikén 1818.

„Gróf *Brunszvik József.*

A' Budai 's Pesti lakosok által Felséges Urunk' rendeléséből Sz. István Király' tiszteletére tartatott Processióról való betses tudósítás' kiegészítéséül, ide teszszük mostan a' Pesti újság' legújabb darabjából még e' következő megjegyzéseket. — Azon könyvetskében, melyről irtuk vala, hogy ily cím alatt adatott ki: „*Ritus Sacer in Devotione, et Pro-*

*cessione S. Stephani I. Regis Hungariae observandus, a' Papságnak a' Szent ereklyénél a' Processió előtt 's utánna elmondott imádságai 's énekei, 's a' 14-dik és 20-dik Soltárok találtattak. A' Processió alatt a' Papság ezen éneket zengedezte: *Corde, voce, mente pura* 's a' többi. — A' Magyarság: *Ó ditsőséges Szent Jobb-Kéz 's a' t.* — A' Németység: *Lobe Gott mit Herz und Sinnen 's a' t.* — Az inneplés díszének öregbitésében különös részt vettek azon Diakonusok, kik a' Szent Ereklyét a' Mária Therezia által készíttetett ezüst üveges tokban vitték: ugymint: Tiszt. Döme József, az Esztergomi Érsekségből, az Egyházi Törvények' Doctora; Tiszt. Viber József, az Esztergomi Érsekségből, a' Philosophiának Doctora; Tiszt. Putz Ferentz, a' Győri Püspökségből a' Philosophiának Doctora, és Tiszt. Bónyi Antal a' Munkátsi Püspökségbeli Pap; mind a' négyen az Egyházi Tudományokat elvégzett Theologusok.*

B é t s.

Császár és Király ő Felsége, Budavára Kommandánsát Bárány *Wildenfeldi Wodniansky Nep. János F. M. Lajtnánt*, úgy Cs. K. Gubernialis Tanátsos *Moldovai Bojár Bárány Balsch Basilius*, urakat, a' maga Camerariusáivá kegyelmesen kinevezni méltóztatott.

Er d é l y b e n a' K. törvényes Táblánál szolgáló Honorarius Assessor Bárány *Börnemisza Pál*, és Itélőmesteri Protokollista *Alsó Csernátori Cheh Sigmund*, urakat, azon Táblánál, fizetéssel, számfelett való Assessorokká méltóztatott ő Cs. K. Felsége kinevezni.

T u d o m á n y o s D o l g o k.

Jutalomtétel. Alább irt hazafi, lát-

ván egy részről a' sok nyelv mesterké-
lést, más részről az az ellen mindenün-
nen fel támadt panaszokat, és senki se
lévén, a' ki a' közép utat megmutatná,
minthogy tovább is csak bizontalanság-
ban marad nyelvünk fel zavart állapota:
azért is maga részéről jutalmul fel téssen
egy valódi 1-ső Mátyás Király Aranyat
annak, a' ki a' béke szerzéshez nyul és
a' Szigvárti jó Hazafiui szándékból szer-
zett szóktól fogva egész a' lebelig, min-
den ujj szókat critice jó magyarsággal ki
fog tenni; vagy, mint hogy ezek mind
együtt vagynak az 1815. esztendőben ki
jött Mondolatban, a' ki ezenn öszve sze-
dett ujj szókból álló könyvet az azolta
születtettekkel edjött, minden személlyes
czélozás nélkül magyarrá, az esméret és
tudomány által vezéreltetvén lefordítja.
Meg kérettetik ezenn fáradságra a' Mon-
dolat Szerzője is, ugy mint a' ki leg job-
ban meg esmerkedvénn a' hibával, ja-
vittásáról is talám többet gondolkodott
másoknál; de meg kérettetnek minden
tudós és nyelveket értő Hazafiak is, a'
vagy csak az abban lévő Szotárnak tudo-
mányos meg rostálására, a' mi jó annak
meg tartására, a' mi okkal rossz, an-
nak helyére való, valahol esmeretes vagy
tudományos szerkeztetésre.

Ezenn Munkáknak megítélésére bá-
torkodik azon Hazafi meg kérni: *Pesten*
Fő Tiszt. Virág Urat mint Poetát. T.
Horváth István Urat mint Grammaticust.
— Kultsár István Urat mint szerencsés
magyar irót — Schedius Urat mint Ae-
stheticust. *Kárloviczon* Director Rumi
Urat mint Gazdát. *Debreczenben* F. T.
Benedek Urat mint nyelvek mesterét. —
Dr. Szentgyörgyi Josef Urat mint Ter-
mészeti historicust — Dr. Budai Urat
mint Görög mestert. Erdélyben Döbrön-
tei és K. J. Urat Tud. Gyűjtemény VIII
K. pag. 24. *Patakon* T. Látzay Urat
mint Physicust — Nviri Urat mint Ma-
thematicust. *Halason* Dr. Peterka Urat

mint Statistát és T. Kovács Urat mint
Deákot. *Pápán* Zsoldos Urat mint Or-
vos Irót — Sebestyén Urat mint Zsidó
mestert — Márton Urat mint Philoso-
phust — Pápai Urat mint Törvénytudót
— Gáti Urat mint Geometrát. *Sopron-
ban* F. T. Kis Urat mint Magyar Irót —
Prof. Magda Urat mint a' Toth nyelv
esmérőjét. *Bécsben* Márton Josef Urat
mint a' magyar nyelv körül régolta fára-
dozó jó Hazafit. *Téten* T. Horváth Ple-
bános Urat mint Magyar Theologust és
végre Győrött Consiliárius Fehér György
Urat mint mindenest. Ezen magyar nyelv
gyarapodására szánt magyar király, ma-
gyar arannya ritkaság ugyan, de még is
magában a' munka és a' reménylhető
haszonhoz mérsékelve csekélység; de sza-
bad másoknak is magok részéről szapo-
rítani és azt Trattner Urhoz be küldeni,
a' kinek kezéből fog az arany is a' calcu-
lus szerént ki adatni és a' hova kell a'
munkákat is szokott pecsét alatt leg fel-
lyebb Josef napig be küldeni. Annyival
is inkább jól esne fundusul több 's te-
hetősebb Magyaroknak is segedelmek,
mivel ezen bé jövő munkákat a' meg itél-
tetés végett leg jobb volna Trattner Ur
által ki nyomtattatni, és úgy a' vizsgáló
Urat el küldeni külön külön Exemplar-
ban, hogy annál hamarébb meg es-
hessen.

Nem akarom senkinek gondolkodá-
sa fundamentomit háborgatni ezen ké-
szülendő és meg vizsgálendő munka eránt;
mind az által csekély értelmem szerént
ezen principiumoknak említtése talám
nem fog felesleg való lenni.

1. A' magyar nyelvünk eredete
Ásiai, a' Historia és az oda való nyelv-
ekkel való egyessége szerént; követke-
zőképpen nyugoti nyelv reguláira alkal-
maztatni nem lehet, és a' ki nyelvünk
gyökereit méjjebben fejtegetni akarja,
szükség hogy az Ásiai nyelveket annyira
a' mennyire esmérje.

2. A' nyelv nem tudomány, hanem mesterség és így itt Theoriát keresni nem kell; a' practica Regulák is nem Annyai hanem szüleménnyei a' nyelvnek.

3. E' szerént mind az Irás mind az olvasás mesterségének az etymologia, euphonia és analogia (mellyeket a' Grammaticusok is csak adminiculomoknak neveznek Márton Gram. p. 167) nem lehetnek tökéletes bírák és csak úgy lehetnek ha Annyokkal a' praxissal meg egyeznek. És így ha én formálhatok valamelly szóból uj szót, és ez mind az euphoniával, mind az analogiával meg egyez, de ha úgy magyar, előtte esmeretes dologról, még nem szolt, azt el nem fogadhatja senki mint p. o. lebel soha magyar szó nem lehet.

4. Minden szót a' mellyet még mi nem hallottunk meg vetni dölfösség, mindent bé venni a' mit más dictál veszedelmesebb ostobaság. Közép regulául én azt tenném: a' közönséges vagy a' magyar előtt mindenkor tárgyúl szolgáló dolgok eránt semmit bé nem kell venni, a' mire auctoritás nincsen vagy a' mellyel magyarok valahól és valaha könyvek, beszédjek vagy faluk nevezeti által nem éltek; a' mester szókra nézve pedig azt kell választani a' mi a' dolgot legjobban meg esmérteni és hamagyar, mind a' dolog természetével, mind pedig a' nyelv eredeti valóságával meg egyez p. o. Borlelke, Borága nem lehet bé venni, mert ezek mindenkor esmeretesek voltak a' magyar előtt égett bor és szőlő veszső nevezet alatt. Gyán e' ritka de forgó szó, azért bé lehet venni Gyámatya's a' t. de Titkácsat nem jó volna bé venni. Chemiát vagy meg kell hagyni, mint a' német, mellyet a' kinek való annak bizonyossan vagyon anyi tudománnya, hogy

meg érthet, vagy pedig a' mesterséget ki fejező szóval kell ki tenni, de nem Test magértékséggel. Theoria, Botanica I. *Nyúlas az Erdélyi vizekről Kolosvár 1800.*

5. Valamint a' magyar törzsök szókat úgy a' bé vett idegeneket is, se irásban, se olvasásban, se szollásban meg hamisitni nem lehet, p. o. a' Gyökérből nem szabad gyököt, Chemiából Kemiát vagy kimiát, Ciceroból kikerot, Apátzából Apúczát csinálni, Anglust Angolynak, Elegiát Alagyának nevezni, Miltiadest Miltziadesznek olvasni C-jek se irásban se ki mondásban nem lévén a' Görögöknek.

6. Az esmeretes szók özsze tételében a' homogeneitást és illőséget meg kell tartani. Illetlen p. o. Templombilints, Akátz gyerkek, Alóm hüvelyezés, Bünkementze, fa gyapju catachresisek, mint ha a' fának volna juh gyapja.

7. A' városok, faluk, és familiák neveket egybe szedvén, azokból sok szókat lehet ki keresni és meg határozni p. o. Adáz, Tevely nevezetéből ki lehet tanulni hogy adáz vérengeszöt tegyen e' a' mondat szerént? vagy pedig Bürköt a' Debreczeni Fűvész könyv 198 levele szerént. Nyírád, Nyárád, Korpád, Tasnád, Péts, Pétsel. Pétz, Pétzel, Pétzeli, Alap, Kál, Káli, Akali. Gyiro, Gyimot, Gyirmot. Burján, Adorján, Csának, Paloznak.

8. Meg kell halgatni a' mester szók iránt az Irók szótárjait. Apátzai, Debreczeni Grammatica, Márton István, Josef, Molnár Sándor, Nyúlas, Zsoldos, Pápay, Varga, Lácza, Pete, Fehér és más mindeneket a' kik irtak. 29. Aug. 1818.

Orthophilus.